

ПЕДАГОГИК РАСМНИНГ ТАСВИРИЙ САНЪАТ ДАРСЛАРИДАГИ АҲАМИЯТИ

Т.Бекмуратов – катта ўқитувчи

Д.Қўчқоров – талаба

Ажиниёз номидаги Нукус давлат педагогика институти

Таянч сўзлар: педагогик расм, қалам билан штрихланиш, ёруғлик ва соя, эллипс, компоновка, конструкцион тузилиш, шарсимон форма, перспектива, ранглар спектори, ҳақиқий тасвирлаш.

Ключевые слова: педагогическая живопись, штриховка карандашом, светотень, эллипс, компоновка, конструкционное строение, шарообразная форма, перспектива, спектральные цвета, объективное изображение.

Key words: pedagogical painting, pencil hatching, lighting, ellipse, layout, constructional structure, ball shape, perspective, spectral colors, objective image

Педагогик расм деб ўқитувчининг синф тахтасида, махсус, бирон-бир материалларда, қоғозларда ёки ўқувчиларнинг шахсий расм дафтарларидаги амалий кўрсатмаларига айтилади, яъни қандайдир нарсанинг ёки шаклнинг расмини чизиш усуллари ва қоидаларини тасвирлаб бериш жараёни тушунилади.

Педагогик расм дидактика соҳасида расм ўқитишнинг кўргазмалилик принципи асосланган бўлиб, у ўқитувчининг тушунтириш пайтида берган маълумотларини ифодалаб (далиллаб) берувчи омил (фактор) ҳисобланади.

Улуғ олим, педагог Я.А.Каменский шундай ёзади:

«Кўргазмалилик - дидактиканинг олтин қоидаси.

Айниқса унинг орасида энг таъсирчан ва юқори натижа берадигани бу педагогнинг расми. Сабаби янги мавзунини баён қилиш жараёнида ўқувчилар уни нафакат тушуниб олади, балки расм чизиш усул ва қоидаларининг ўзига ҳослигини, техникаларини ўрганиб олади» [2:72].

Илмий жиҳатдан назар соладиган бўлсак педагогик расмнинг ўқувчиларга самарали таълим беришдаги имкониятлари жуда юқори.

Сабаби ўқитувчи расм чизишда энг оддий ва муҳим методлардан фойдаланиш орқали иккинчи даражали қутилмаган муаммолардан холи бўлади.

Шу билан бирга педагогнинг расми ўқувчиларнинг кўз ўнгиде бажарилиши билан ҳам аҳамиятли.

Педагогик расм ўзининг чизилиш услубиятига, ўзига хос хусусиятига ва ўзининг баъзи муаммоларига эга. Педагогнинг расм чизиш жараёни, китобда кўрсатилганидек унга мос келиши шарт. Шунинг билан бирга ўқитувчининг расмини бажариш пайтидаги қўл ҳаракатлари билан мавзунини ёки бирон-бир иборани, мисолни баён қилиш нутқи орасидаги боғлиқлик жуда муҳим роль ўйнайди. Сабаби ҳар бир тушунчани, маълумотни қонун ва қоида ва ҳоказоларни ўқувчиларнинг кўз ўнгиде синф тахтасида ифодалаб, кўркамаб ва кўргазмали тарзда кўрсатиб, изоҳлаб бериш ўқувчиларнинг ижодий ишлашларига замин яратади, мавзунини тушунишига ёрдам беради. Кўпинча педагоглар синф тахтасида янги мавзуга оид расмни чизиб олади, сўнгра уни изоҳлаб ўқувчиларга тушунтириб беради. Бу эса методик нуктани назардан хато ҳисобланади, чунки педагог расмнинг спецификаси – бу чизиладиган расм билан уни далиллаб берувчи ўқитувчи нутқининг ўзаро боғлиқлигидир. [2:74]

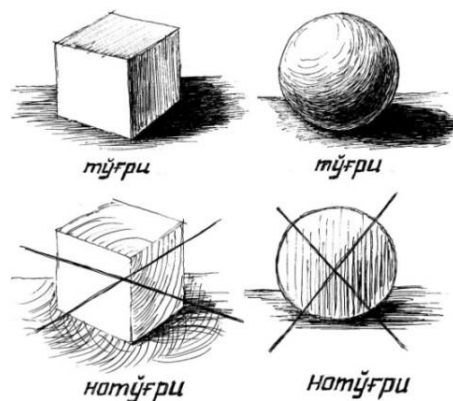
Демак, педагог синф тахтасида чизиб кўрсатиладиган хоҳлаган нарсани, майли у тўғри чизикни, нукта ёки предметнинг ташқи форма кўринишини ми, у ҳамма вақтда ҳар гал нима сабадан чизилганлиги ёки бўлма-са шунақа тасвирланишини изоҳлаб, ифодалаб бериши шарт. Шунинг учун ҳам бўлажак педагог-расмларни, тасвирий санъат ўқитувчиларини тайёрлаб чиқариш даврида, уларнинг кўпроқ синф тахтасида машқ қилишларига эътибор қаратилмоғи лозим. Албатта дастлабки пайтларда ҳам тушунтириб, ҳам чизиб кўрсатиш бирқанча қийинчиликлар туғдиради, лекин вақтнинг ўтиши билан, тинимсиз меҳнатнинг орқасида бунга эришиш мумкин. Синф тахтасида ўқувчиларнинг реал кўз ўнгиде расм чизиб кўрсатиши туфайли уларнинг фооллиги, дарсга бўлган қизиқиши, талабчанлиги ривожланади, ўқувчида келажакка бўлган ишонч му-

жассамланади, чунки у «Мен ҳам ўз ўқитувчим, устозим каби расм чизиб ўргансам, шу даражага эришсам»- деган қизиқиш ҳосил бўлади. Шу билан биргаликда ўқувчида қаламтасвир ёки рангтасвирнинг баъзи қонун-қоидаларининг аниқлиги ва ҳақиқийлиги ҳақидаги ишонч пайдо бўлади.

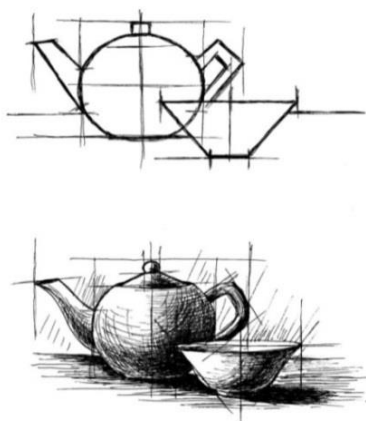
Булар тўғрисида кўплаб мисоллар келтиришимиз мумкин. Масалан: қалам билан расм чизиш дарсида предметларни тўғри штрихлаш (қалам билан бўяш) машқни ўргатиш керак дейлик. Бу машқни ўргатиш пайтида педагог синф тахтасида ҳар бир предметнинг қалам билан бўялиш (штрихланиш) усуллари кўрсатиб беради, яъни текис юзали нарсаларга ҳажмли формасини келтириб чиқариш учун ёруғлик ва соя қонунларига таянган ҳолда текис тўғри чизиклардан ҳосил бўлган штрих берилади.

Аксинча юзаси шарсимон, юмалоқсимон предметларга эса ёруғлик ва соя қоидаларини инобатга олган ҳолда, уларнинг ҳажмли формасини кўрсатиб бериш учун эллипс тарздаги, эгри чизиклардан штрих берилади.

(1-расм)

Булардан ташқари педагог-расм компоновка, композицион жойлаштириш, нарсанинг конструкцион тузилиши каби терминларни ёки билимларни тушунтиришда, синф тахтасида қуйидагича кўрсатмаларни амалга ошириши мумкин. Масалан: чойнак ва пиёладан тузилган натюрморт мавзуси ҳақида гапирадиган бўлсак чойнакнинг шарсимон формаси ҳақида, пиёланинг конуссимон формага эга эканлигига тўхталса мақсадга мувофиқ бўлади. Шу билан бирга бу нарсаларнинг симметрик формаларига эътибор қаратиш лозим. Нарсаларни тасвирини қоғозга жойлашда олдин катта ўлчамдаги нарса, сўнгра эса унга нисбатан ёнидаги кичик нарсалар чизилиши синф тахтасида чизиб кўрсатилади. Компоновка – бу чизиладиган расмнинг қоғоз ўртасига чиройли жойланиши, қоғоз ўлчамига нисбатан ўртача ўлчам танланиши ҳисобга олинади. Ёрдამчи чизиклардан фойдаланган ҳолда шар ичига чойнак қамалади ва конус ичига пиёла қамаб чизилади. Бу кўрсатмалар методик жиҳатдан тўғри ва аниқ бажарилиш тавсия қилинади. (2-расм)

Сабаби ўқитувчи ўқувчилар қаршисида чизиладиган расмнинг ўзига ўс жихатларини очиб беради, яъни ўқувчилар амалий ишни бажариш жараёнида нималарга эътибор қаратиш кераклигини ўзлаштириб олади. Жумладан расмни босқичли бажариш, ёруғлик ва соя

Адабиётлар

1. Абдирасилов С. Тасвирий санъатни ўқитиш методикаси. –Т.: «Ғафур-Ғулом» нашрети, 2011.
2. Ростовцев Н.Н. Методика преподавания изобразительного искусства в школе. –М.: 1980.
3. Хасанов Р. Мактабларда тасвирий санъатни ўқитиш методикаси. –Т.: «Фан», 2004.

Маколада педагогик расмнинг ўқувчиларга расм чизиб ўргатишдаги афзалликлари тўғрисида фикр юритилади. Шу билан бирга нарсанинг кўринишини тўғри чизиш ва тасвирлашнинг қонун ва қоидалари ҳақида маълумотлар берилган.

РЕЗЮМЕ

РЕЗЮМЕ

В статье даётся обзор преимуществ обучения рисованию студентов в педагогической живописи. Он также, предоставляет информацию о том, как правильно чертить изображения и даются правила, и положения для правильного описания.

SUMMARY

The article gives an overview of the advantages of teaching drawing to students in pedagogical painting. It also provides information on how to draw the view of the object in an appropriate way and the rules and regulations of the depicting process.

БЎЛАЖАК ФИЗИКА ЎҚИТУВЧИЛАРИНИНГ КОМПЕТЕНЦИЯЛАРИНИ ШАКЛЛАНТИРИШДА ИНТЕРФАОЛ ТАЪЛИМ

Г.Е.Карлыбаева – педагогика фанлари доктори (DSc)

Ажиниёз номидаги Нукус давлат педагогика институти

Таянч сўзлар: узлуксиз таълим, бўлажак физика ўқитувчиси, интерфаол таълим, дарс самарадорлиги, методик тайёргарлик, компетенция.

Ключевые слова: непрерывное образование, будущие учителя физики, интерактивное обучение, эффективность урока, методическая подготовка, компетенция.

Key words: continuous education, pre-service physics teacher, inter active teaching effectiveness of the lesson, methodical preparation, competency.

Мамлакатимизда илм-фан, маданият ва санъатни изчил ривожлантириш, таълим соҳасини ислоҳ этиш борасидаги эзгу интилишлар замирида дунёга янгича, теран нигоҳ билан назар ташлайдиган, ўзининг мустақил фикрига эга авлодни камол топтириш мақсади мужассам. Ватанимизнинг бой тарихини асл ҳолича, ҳолисона ўрганиш, буюк аждодларимизнинг ҳаёти, илмий фаолияти, маънавий хазинасини чуқур тадқиқ этиш, маданий меросимиз, ўзига хос анъана ва қадриятларимиз, санъатнинг турли йўналишларини пухта ўрганишга доир саъй-ҳаракатлар халқ маънавиятини юксалтиришдек эзгу мақсадларга хизмат қилмоқда.

Маълумки, физик билимлар блокларининг асосий элементлари, бу илмий далиллар, тугунчалар, катталиклар, қонунлар ва ниҳоят назариялар, ҳамда уларнинг амалий тадбири ҳисобланади ва бу элементлар бири-бири билан бевосита боғланган. Аммо, айрим ҳолларда уларни билимларнинг алоҳида таркибий қисми сифатида ўрганиш мумкин. ушбу масалага тегишли фикрни машҳур методист-олим А.В.Усова қуйидагича баён қилган: «Тушунчаларни ўзлаштирмасдан, қонунларни ҳам, назарияларни ҳам ўзлаштириш мумкин эмас. Шунинг учун, ўқитиш жараёнида асосий тушунчаларни юқори даражада ўзлаштирилишини таъминлаш керак. Бунинг учун эса, ўқитувчи уларни шакллантириш жараёнини тўғри ташкил қилиши ва бошқариши зарур.

қонунлари, композицион жойлаштириш, перспектива, ранглар спектр ва ҳоказоларни билиб олади.

Умуман педагогик расм хоҳлаган нарсанинг кўринишини тўғри чизиш ва тасвирлашнинг қонун ва қоидаларини ўргатади. Шу билан биргаликда ўқувчиларнинг дунёқарашларини ўстиришда бадиий-эстетик таълим ва тарбиявий билимларини ривожлантиришда асосий омил ҳисобланади.

Педагогик расм – барча тасвирий санъат дарсларининг асоси ҳисобланади. Педагог-рассом қайси ёки қанақа дарс турини олиб борса ҳам ўзининг педагогик ва методик тайёргарлик ва ишчанлигига суянади. Шунинг учун ҳам педагогик расм атрофимиздаги табиатни объектив тасвирлаш сирларини ўргатади [3:76].

Демак, педагогик расм – расм чизишга ўргатиш методикасининг бир қисми ҳисобланиб, ҳозирги замонавий даврда у ўқувчиларнинг бадиий-эстетик таълим олишининг ва маънавий тарбияланишининг ривожланишини, ўсишини, яхшиланишини таъминлайди.

Аммо, олий ўқув юр்தларининг ўқув режаларида юқорида айтилган фикрларни ўргатадиган ўқув предмети йўқ. Натижада қуйидаги парадокс келади: ўқитувчи тушунчаларни шакллантириши керак, аммо, у уларни шакллантириш қонуниятлари ва хусусиятларини билмайди» [4].

Таълим-тарбия жараёнининг сифати, энг аввало, қуйидаги бир қатор муҳим омилларга боғлиқ:

- ўқитувчилар томонидан замонавий талаблар асосида яратилган шароитлардан самарали фойдаланган ҳолда илғор педагогик ҳамда ахборот-коммуникация технологиялари асосида дарсларни ташкил этиш;

- таълим олувчиларда зарур билимлар ва ҳаётий кўникмаларни шакллантиришга қаратилган, шахсни ривожлантиришга йўналтирилган таълим ёндашувини самарали жорий этиш;

- таълим-тарбия жараёнини ҳамкорлик асосида ташкил этиш;

- таълим олувчининг педагогик эҳтиёжига асосланган методик хизматнинг самарали йўлга қўйилганлиги;

- таълим олувчилар томонидан давлат таълим стандартларида белгиланган билим, кўникма ва малакаларни ўзлаштириш динамикасини тизимли кузатиш, таълим олувчилар билимидаги бўшлиқлар ва уларнинг келиб чиқиш сабабларини аниқлаш ҳамда бартараф этишга оид чора-тадбирларни самарали амалга ошириш.

Ҳозирги кунда замонавий интерфаол усулларнинг